

Operele lui Spiru C. Haret

Ediție îngrijită și note de Constantin Schifirneț

Volumul V
Parlamentare

Rapoarte, expuneri de motive, discursuri

1901–1904

Redactor: Lucian Pricop
Coperta: Cristian Lupeanu
Tehnoredactor: Olga Machin

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Comunicare.ro, 2009

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Strada Povernei 6, București
Tel./fax: 021 313 58 95
E-mail: editura@comunicare.ro
www.comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Editat cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Preț de vânzare al unui exemplar (mai puțin adaosul comercial): 107 lei (vol. I–VI).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HARET C., SPIRU

Operele lui Spiru C. Haret / Haret C. Spiru; pref.: Remus Pricopie, Constantin Schifirneț.
Ed. a 2-a, rev. – București: Comunicare.ro, 2009
11 vol.
ISBN 978-973-711-206-4
Vol. V: Parlamentare: 1901–1904. – Bibliogr.
ISBN 978-973-711-212-5

I. Pricopie, Remus (pref.)
II. Schifirneț, Constantin (pref.)

821.135.1-821
821.135.1

CUPRINS

Introducere. Activitatea parlamentară a lui Haret în anii 1901–1904 și împrejurările politice în care s-a desfășurat / 5

XIV. Punerea în vigoare a legilor din 1896, 1898, 1899

Expunere de motive la proiectul de lege pentru punerea în vigoare cu oarecare modificări a legilor: a) învățământul primar și normal din 29 aprilie 1896; b) învățământul secundar și superior din 23 martie 1898; c) învățământul profesional din 31 martie 18 / 31

Problema organizării învățământului formează, în toate țările culte, una din preocupările de competență ale oamenilor politici. / 31

Discurs rostit în ședința Senatului de la 18 iunie 1901 la discuția proiectului de lege pentru restabilirea unor legi și introducerea câtorva modificări în alte legi / 36

Discurs în Adunarea Deputaților în ședința de la 21 iunie 1901 la discuția legii care pune în vigoare legile din 1896, 1898 și 1899 / 42

XV. Răspuns la interpelare

Răspuns la interpelarea deputatului Titu Frumușanu despre pedeapsa dată de minister unui elev, în ședința Camerei de la 3 decembrie 1901 / 60

XVI. Răspuns la interpelare

Răspuns la interpelarea deputatului G. C. Dragu în ședințele Camerei de la 8 și 10 decembrie 1901, relativă la situația școalelor românești din Imperiul Otoman / 69

XVII. Răspuns la interpelare

Răspuns la interpelarea lui Nicolae Ionescu despre desființarea seminarului din Roman și înființarea unei școli profesionale în locul lui. Ședința Camerei de la 20 decembrie 1901 / 131

XVIII. Înființarea Casei Bisericii

Expunere de motive la proiectul pentru înființarea Casei Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române / 135

Discurs rostit în ședința Senatului dela 18 decembrie 1901. În discuția legii pentru înființarea Casei Bisericii / 136

Discurs în discuția legii pentru Casa Bisericii Ortodoxe române. Ședința Camerei de la 11 ianuarie 1902 / 148

XIX. Discurs la buget

Discurs la discutarea bugetului Ministerului Instrucțiunii pe anul 1902–1903. Ședința Camerei de la 5 februarie 1902 / 153

XX. Înființarea Casei de Economie

Expunere de motive la proiectul pentru înființarea Casei de Economie și Credit a corpului didactic, prezentat Senatului în ședința de la 18 decembrie 1902 / 161

Discurs în Senat la discuția Legii pentru înființarea unei Case de Economie, Credit și Ajutor a Corpului Didactic. Ședința de la 18 decembrie 1902 / 161

Lămuriri la discuția articolelor / 164

Discurs în ședința camerei de la 20 ianuarie 1903, în discuția legii pentru casa de economie a corpului didactic / 167

XXI. Discurs la buget

Discurs în ședința Camerei de la 20 decembrie 1902, în discuția bugetului pe 1903–1904 / 174

Discursuri rostite în ședința Camerei de la 29 ianuarie 1903, ca răspuns la interpelarea deputatului M. Moiescu și la chestiunea personală ridicată de Take Ionescu / 192

Răspuns în ședința Camerei de la 29 ianuarie 1903 la chestiunea personală ridicată de Take Ionescu / 208

XXIII. Răspuns la interpelare

Discurs rostit în Adunarea Deputaților în ședința de la 27 februarie 1903, ca răspuns la interpelarea deputatului Teodor Vasiliu despre situațiunea învățământului primar rural / 211

XXIV. Răspuns la interpelare

Discurs rostit în ședința Camerei de la 12 martie 1903, ca răspuns la interpelarea deputatului Mihail Vlădescu despre introducerea politicii în școală / 221

XXV. Fondul de construcțiuni școlare în Macedonia

Expunere de motive la proiectul de lege prin care se creează un fond de 600.000 lei pentru construcțiuni de școli și biserici românești în Imperiul otoman și pentru cumpărarea terenurilor necesare lor / 241

Discurs în ședința de la 28 noiembrie 1903 a Camerei Deputaților în discuțiunea legii pentru crearea unui fond destinat construirii de școli și biserici românești în Imperiul otoman / 242

Discurs în ședința Senatului de la 9 decembrie 1903 în discuția fondului pentru construcțiuni școlare și bisericesti în Imperiul otoman / 246

XXVI. Modificarea Legii învățământului primar

Lege pentru modificarea unor articole din legea învățământului primar și normal-primar din 1896 și 1901 și adăugarea unui articol nou / 253

Discurs în Adunarea Deputaților în ședința de la 13 februarie 1904 asupra proiectului care modifică legea, învățământului primar și normal-primar din 1896 (modificată în 1901) / 255

Discurs în Senat în ședința de la 24 februarie 1904 în discuția proiectului prin care se modifică legea din 1896 (modificată în 1901) asupra învățământului primar și normal-primar / 256

XXVII. Modificarea legii învățământului secundar și superior

Expunere de motive / 273

Discurs în ședința de la 14 februarie 1904 a Camerei în discuția proiectului de modificare a câtorva articole din legea învățământului secundar și superior / 275

Deslușiri date în discuția pe articole a proiectului de modificare a legii învățământului secundar și superior în ședința Camerei de la 14 februarie 1904 / 276

Discurs în ședința Senatului de la 25 februarie 1904 în discuția modificării unor articole din legea învățământului secundar și superior / 279

XXVIII. Răspuns la interpelare

Discurs în ședința Senatului de la 30 noiembrie 1904 ca răspuns la interpelarea lui Petre Grădișteanu cu privire la Institutul Notre-Dame de Sion din Galați, Iași și București și în privința propagandei catolice / 283

XXIX. Răspuns la interpelare

Discurs în Senat, ședința de la 10 decembrie 1904, ca răspuns la interpelarea lui Petre Grădișteanu în privința proiectului de lege al ministrului de culte din Ungaria relativ la școalele și bisericile românești din Trasilvania și în privința școalelor / 295

XXX. Legea învățământului privat

Expunere de motive citită în Adunarea Deputaților în ședința de la 3 decembrie 1904 / 298

Proiect de lege asupra învățământului privat / 300

Discurs în ședința de la 11 decembrie 1904 a Adunării Deputaților în discuțiunea proiectului de lege pentru învățământul privat / 309

Note / 319

XIV.

Punerea în vigoare a legilor din 1896, 1898, 1899

Expunere de motive la proiectul de lege pentru punerea în vigoare cu oarecari modificări a legilor: a) învățământul primar și normal din 29 aprilie 1896; b) învățământul secundar și superior din 23 martie 1898; c) învățământul profesional din 31 martie 1899; d) administrațiunii centrale a Ministerului de Instrucție din 31 august 1892; e) clerului mirean și seminariilor din 29 mai 1893. Prezentată în ședința Senatului de la 18 iunie 1901

Problema organizării învățământului formează, în toate țările culte, una din preocupările de căpetenie ale oamenilor politici.

La noi această problemă a căpătat pentru prima dată o soluțiune generală prin legea din 1864, care, deși alcătuită cam în pripă și nu tocmai potrivit cu nevoile țării, a stăpânit școalele românești în curs de 30 ani.

Neajunsurile pe care aplicarea ei le scotea la iveală au îndemnat pe oamenii competenți să studieze cestiunea și să pregătească reforma ei.

Este cunoscut că, după studii, cercetări și consultări îndelungate, s-a alcătuit, așa zicând, un corpus al întregii reforme, care însă nu s-a putut o dată pune în practică, și a luat ființă prin trei legi separate: legea învățământului primar din 1896, legea învățământului secundar și superior din 1898 și legea învățământului profesional din 1899, care constituiau reforma generală a învățământului nostru național.

Împrejurările însă au oprit ca această legiuire să-și dea roadele sale.

În 1900, prin legea de la 5 aprilie, această întregă operă a fost oprită în loc. Dintre cele trei legi, numai una a fost aplicată întregă în curs de trei ani: legea învățământului primar. Cea din 1898 a primit numai un început de aplicare. În amândouă s-au adus modificări esențiale și de principiu, în completă opoziție cu tendințele liberale ale țării, și altele pe care practica le-a dovedit cu totul neaplicabile. Cea de a treia a fost pur și simplu desființată și s-a revenit la cea din 1893, a cărei insuficiență era pe deplin dovedită.

* * *

Legea din 1900 restrânge învățământul primar pentru săteni, căci stabilește că învățământul primar se va preda întreg numai în unele sate, iar în altele se va face numai cursul inferior și cel mediu. În acest chip principiul obligativității nu se mai poate aplica într-un singur mod, ci se fac două feluri de obligativități: una pentru copiii de la țară și una pentru copiii de la oraș. Această piedică de a se chema la viața cultă și civilizată o mare parte din cea mai interesantă pătură socială este dăunătoare pentru progresul general și trebuie înlăturată. Îndată ce într-un sat se poate face școală, ea trebuie să fie așa organizată încât să dea copiilor de acolo întregul învățământ primar.

Legea din 1900 arată o tendință foarte clară spre desființarea treptată a învățătorilor bărbați și înlocuirea lor cu femei, chiar în școlile de băieți.

Este adevărat că în genere femeile sunt mai apte pentru creșterea copiilor decât bărbații; dar trebuie să ținem seama, când legiferăm, de condițiunile speciale ale țării noastre.

Numai în Statele-Unite și în Anglia, învățământul primar al băieților e lăsat pe deplin în mâna femeilor. În Germania e o excepție, și acolo întâlnim o dispoziție particulară: că femeia, îndată ce se căsătorește, trebuie să părăsească corpul didactic. În celelalte țări europene nu aflăm nicăieri dispoziția pe care o stabilește legea din 1900.

La noi și mai puțin ne putem gândi la așa ceva. Încercările făcute până acum cu unele clase, care s-au încredințat femeilor n-au arătat că acestea sunt superioare celor conduse de bărbați; ba în multe locuri le aflăm chiar inferioare, mai ales din punctul de vedere al disciplinei.

Constatarea aceasta s-a făcut la oraș. La sate greutatea este și mai mare. Aici rolul învățătorului nu este numai să învețe carte pe copii; el primește sarcina unui apostolat, el trebuie să fie modelul și îndemnătorul spre progres al sătenilor. Privit cu neîncredere de conlocuitorii săi, adesea împiedicat în acțiunea sa, el trebuie să lupte și să convingă pe toți despre foloasele școlii. La aceasta se adaugă o serie de îndatoriri grele ca: facerea recensământului copiilor în vârstă de școală, urmărirea părinților care nu se supun legii de obligativitate. Se pot oare pretinde asemenea lucrări unei fete tinere, care iese din școală la 20 de ani și se duce în mijlocul unui sat, adică într-un mediu cel puțin indiferent, dacă nu răuvoitor? Cu bărbați maturi, și încă constatăm lacune și vedem zilnic neajunsuri de îndreptat; dar ce va fi când tot corpul învățătoresc de la sate va fi alcătuit numai din femei?

Legea din 1900 face aproape imposibilă pentru fiii de săteni pătrunderea în școlile secundare și profesionale.

Condițiunea generală pentru ca un elev să intre în învățământul profesional sau secundar este absolvirea cursului primar complet. Am văzut însă că pentru

majoritatea sătenilor lucrul ar fi peste putință, căci în majoritatea satelor învățământul primar nu ar fi complet.

La școalele secundare se pune o limită de vârstă; dar această condițiune e mai grea pentru orășeni decât pentru săteni. Vârsta maximă pentru orășeni este 12 ani, cu posibilitatea unei dispense de un an; pentru săteni este 13 ani, cu posibilitatea unei dispense de 6 luni. Se știe că învățământul primar rural este împărțit pe 5 ani, iar cel orășenesc pe 4 ani; trebuia deci ca, precum s-a dat pentru săteni un an deosebire de vârstă, să se dea posibilitatea de dispensă tot de un an. Nu s-a făcut astfel, și de aici va rezulta o piedică care va opri pe sătean să meargă mai departe decât școala primară.

Legea învățământului secundar și superior, modificată în 1900, reduce cursul superior liceal la trei ani în loc de patru, și pune la loc, sub altă numire, instituțiunea bacalaureatului.

Idea trifurcării este izvorită din nevoia ce se simțea ca tinerii să intre destul de pregătiți în universitate. Specializarea care se face în secțiunile liceului superior trebuie să aibă timp suficient pentru a se desăvârși, și în mai puțin de patru ani ea nu se poate face. A lua materialul dispus pentru patru ani și a-l grămădi în trei ani, este a anihila principiul specializării și a încurca fără niciun folos spiritul tinerimii.

Trebuie, deci, să se revină la cursul de patru ani pentru clasele superioare în loc de trei, și, dacă acest timp nu i se acordă, e mai bine să renunțăm la principiul trifurcării.

În orice caz trebuie numai decât să renunțăm la dispoziția legii din 1900, care cerea ca numai în clasa a VII-a să se dea mai mare număr de ore matematice sau limbilor clasice, după felul secțiunii. Această dispoziție, în loc să conducă la o pregătire serioasă pentru universitate, conduce la prepararea unui examen de bacalaureat, cum a fost odinioară în Franța, unde s-a constatat după 12 ani de practică că era un sistem nenorocit.

Noul examen de bacalaureat din 1900 e cerut numai unora din absolvenții liceelor: celor ce vor să intre în universitate. Pentru ce aceasta? Ori se dă certificatul de absolvire a liceului numai în baza examenelor anuale, și atunci nu e niciun motiv ca să se pună o barieră la intrarea în universitate, ori certificatul liceal nu cuprinde în sine destulă sancțiune și mai e nevoie de o cercetare nouă, și atunci măsura trebuie aplicată tuturor.

O altă schimbare puțin norocită, făcută de legea din 1900, este suprimarea autonomiei universităților.

Legea din 1898 privea universitatea nu numai ca adunarea sub același acoperământ a câtorva facultăți, ci ca un corp cu un rol hotărâtor pentru progresul culturii, căci ea trebuie să dea direcțiunea și să hotărască propășirea științifică într-o țară. De aceea s-a dat universității autonomie și a fost pusă mai presus de nevoile și schimbările zilnice; de aceea s-a instituit și Senatul Universitar, care să reprezinte unitatea de acțiune a acestei înalte instituțiuni.

Modificările din 1900 au rupt legătura între facultăți, stabilită prin legea anterioară, și a înmulțit prerogativele ministrului față de corpul didactic universitar.

Recrutarea corpului didactic superior este de asemenea un punct asupra căruia trebuie să insistăm, căci, după modificările din 1900, ea devine cu totul impracticabilă, mai ales pentru medicină și pentru drept.

Legea din 1898 institua: profesori, agregati și docenți. Cea din 1900 desființează docenții, sub cuvânt că „fac dublă întrebuințare“ cu agregatii, deși deosebirea între aceste categorii ale corpului didactic universitar era pe deplin stabilită.

Docența este cel dintâi grad pentru intrarea în corpul didactic universitar. Docentul face cursuri libere; poate avea diferite însărcinări în universitate, precum: șef de laborator, director de seminar, conferențiar etc.; poate, în fine, să ajungă agregat și de aici profesor universitar. Profesura universitară fiind cel mai înalt grad în corpul didactic, e bine ca ea să se capete după un stagiu – în care timp să se poată vedea măsura capacității candidatului la profesura, – lăsându-se în același timp posibilitatea pentru unele persoane cu titluri de tot superioare pentru știință să pătrundă în universitate și fără a trece prin gradele pregătitoare.

Legea din 1900 păstrează agregatii, dar pe cei de la medicină și de la drept vrea să-i recruteze prin concurs, iar pe cei de la litere și științe prin recomandăția universității. Agregatii de la medicină și de la drept primesc leafă numai cinci ani și pe urmă rămân fără nici un drept și fără o situație definitivă. Cei de la litere și de la științe pot să rămână totdeauna agregati, îndeplinind oarecare condițiuni. Cu modul acesta, situația de agregat încetează de a mai fi prima treaptă a profesoratului universitar; iar pentru drept și medicină ea are ceva umilitor care o face să fie evitată de tinerimea pe care legea din 1899 caută să o tragă spre universitate.

Aceasta e o situațiune cu totul dăunătoare pentru bunul mers al învățământului universitar.

În ce privește școalele profesionale, legea din 1900 desființează pe cea din 1899 și revine în întregime la cea din 1893. Aceasta nu se poate admite, căci țara are nevoie de o lege care să încurajeze îndrumarea spre comerț și industrie, spre profesiune. Legea din 1893 nu aducea nimic nou, ci da numai reguli pentru cele 14 școale existente atunci. Rămâneau deci pentru toată țara patru școli de agricultură.

Este oare posibil de admis ca țara noastră, care-și întemeiază toată bogăția pe cultura pământului, să aibă numai patru școli de acest fel? Și ce absolvenți produc aceste școli? Administratori și îngrijitori de moșii. Acești absolvenți, când nu au cerut funcțiuni, s-au dus în adevăr pe la moșii, dar n-au avut nicio putință de a îmbunătăți sistemul de cultură, care la noi lasă atât de mult de dorit.

Negreșit că nu se putea ca numai pe aceștia să-i aibă în vedere legiuitorul. Dacă schimbarea modului de a cultiva pământul nu se poate aștepta nici de la proprietari, nici de la arendași, trebuie să ne gândim la agricultorii cei mici, la săteni. Dacă asupra lor vom putea să influențăm, suntem siguri de reușită. Legea din 1893 tocmai pe ei îi uită.

Același lucru se poate zice în ceea ce privește învățământul meseriilor și al comerțului.

Neîndestulătoarea lege din 1893 fusese înlocuită cu alta, care reprezenta un întreg sistem de organizare, când deodată ea fu pusă din nou în vigoare prin modificarea din 1900.

E bine acum ca lucrurile să se restabilească. De vreme ce învățământul profesional trebuie să se adreseze cu deosebire stratelor de jos ale populațiunii noastre, și de vreme ce acest scop îl urmărește legea din 1899, natural este că trebuie să revenim la dânsa.

* * *

Iată câteva din motivele pe care socotim ca una din primele noastre datorii, să reluăm cu energie opera întreruptă acum doi ani a reformei învățământului. De aceea aducem prezentul proiect de lege spre a pune din nou în vigoare legile din 1896, 1898 și 1899.

Totuși se aduc câteva schimbări în legile acestea: unele datorite situațiunii de fapt create din unele puncte de vedere în ultimii doi ani, altele impuse de actualele nevoi financiare.

Astfel este suprimarea școalelor normale de institutori, care aduce modificări însemnate în recrutarea corpului didactic primar, – apoi introducerea înaintării pe loc a învățătorilor, măsură propusă încă în sesiunea 1898–1899, – cestiunile privitoare la salarii, și alte câteva cestiuni de mai mică importanță.

În ce privește legea învățământului profesional, s-a lăsat sub dependența Ministerului de Domenii școala superioară de agricultură de la Herăstrău și școala de silvicultură de la Brănești.

Cu acest prilej se modifică și legea de organizare a Ministerului de Instrucție, pentru a o pune de acord cu întocmirea mai restrânsă ce i s-a dat anul acesta; iar în legea clerului mirean și a seminariilor s-au introdus modificările necesare pentru a face posibilă suprimarea seminariilor inferioare.

(Dezbaterile Senatului în sesiunea extraordinară 1901. Ședința de la 18 iunie 1901, nr. 3 din 31 august 1901, p. 35).